

mini est in Silo anniversaria, quæ sita est ad septentrionem urbis Beth-El, et ad orientalem plagam viæ, quæ de Beth-El tendit ad Sichimam, et ad meridiem oppidi Lebona. Præceperuntque filiis Benjamin, atque dixerunt: Ite, et latitate in vineis. Cumque videritis filias Silo ad ducendos, choros ex more procedere, exite repente de vineis, et rapite [*Vulg. ex eis*] eas singulis uxores singulas, et pergite in terram Benjamin. Cumque venerunt patres earum, ac fratres, et adversum vos queri cœperint, atque jurgari, dicemus eis: Misere-mini eorum: non enim rapuerunt eas jure bel-

lantium atque victorum, sed rogantibus ut acciperent, non dedistis, et a vestra parte peccatum est. Feceruntque filii Benjamin, ut sibi fuerat imperatum, et juxta numerum suum, rapuerunt sibi de his quæ ducebant choros, uxores singulas: abieruntque in possessionem suam ædificantes urbes, et habitantes in eis. Filii quoque Israel reversi sunt per tribus et familias in tabernacula sua. In diebus illis non erat rex in Israel, sed unusquisque, quod sibi rectum videbatur hoc faciebat.

Explicit Liber Judicum.

CAPITULA LIBRI RUTH¹.

- I. Facta fame in terra Judæ, Elimelech de Bethleem Juda abiit cum uxore sua Noemi, et duobus filiis, in terra Moabitide causa victualium, quo mortuo, filii ejus accipientes uxores et ipsi mortui sunt.
- II. Noemi revertentem ad patriam, Ruth nurus deserere noluit, quæ perveniens in Bethleem Juda, perrexit in agrum Booz ad colligendas spicas.
- III. Booz dat licentiam Ruth ut de agro ejus colligat spicas, et hora vescendi cum messoribus comedat, pro eo quod vidierat eam bene egisse circa socrum suam.
- IV. Inquirenti Noemi indicat Ruth., quale in agro Booz fecerit epus.
- V. Commonita Ruth a socru sua, jungitur puellis Booz iterum ad operandum.
- VI. Reversa Ruth denuo ad socrum suam, monetur ab ea quemadmodum debeat Booz conjugio sociari.
- VII. Ruth instructa, collocavit se nocte ad pedes Booz, qui ab ejus coitu abstinuit.
- VIII. Booz præsentibus decem viris in porta Bethleem, consuluit propinquiorem se de nuptiis.
- IX. Solvit propinquus secundum morem calciamentum suum, et dedit Booz, cessitque jure propinquitatis, et Booz Ruth accepit uxorem, natusque illi est filius, quem Noemi socrus nutriendum suscepit.
- X. Vocatum est nomen filii Obed, hic est pater Isai patris David, deinde sequuntur generationes a Phares usque ad David.

¹ Isthæc capitula huc nos transtulimus ex Palat. mss. atque editione Josephi Mariæ Casi presbyteri,

qui e tribus aliis mss. excepit. Nulla Martian. præposuit, quod in suis exemplaribus non invenisset.

INCIPIT

LIBER RUTH.

[C. I, Cap. I.] In diebus unius judicis quando judices præerant, facta est fames in terra. Abiitque homo de Beth-Leem Juda, ut peregrinaretur in regione Moabitide, cum uxore sua ac duobus liberis. Et ipse vocabatur Elimelech, et uxor ejus

Noemi, et duo filii, alter Maalon, et alter Chilion, Ephrathæi de Beth-Leem Juda. Ingressique regionem Moabitidem, morabantur ibi. Et mortuus est Elimelech maritus Noemi² (h. Nahmi), remansitque ipsa cum filiis. Qui acceperunt uxores Moabiti-

¹ Liber Ruth nulla habet in fronte adscripta capitula; nullam in sacro contextu divisionem, vel numericas notas appositæ ad marginem: sed uno tenore totus descriptus invenitur in Canone, et aliis mss antiquioribus ac melioris notæ. Id vero, ut putamus, quia apud Hebræos liber Ruth est veluti appendix libri Judicum: nam in eundem brum. teste Hieronymo, utrumque volumen com-

pingunt. Consule principium Scripturarum galeatum ejusdem Hieronymi, suo loco nunc a nobis repositum ante libros Samuelis et Malachim. MART.
² Scholiastes noster hic diversus abiit ab Hieronymo in lectione nominum *Noemi* et *Orpha*: nam quod monet pro *Noemi* in Hebræo haberi *Nahmi*; et pro *Orpha* legi *Harpa*, id ab ugu Hieronymi prorsus abhorrere dignoscitur: cum in Scriptura He-

das, quarum una vocabatur Orpha [h. Harpa], et altera Ruth. Manseruntque ibi decem annis, et ambo mortui sunt, Maalon videlicet et Chilion: remansitque mulier orbata duobus liberis ac marito. Et surrexit ut in patriam pergeret, cum utraque nuru sua, de regione Moabitude: audierat enim quod respexisset Dominus populum suum, et dedisset eis escas. Egressa est itaque de loco peregrinationis suæ, cum utraque nuru, et jam in via posita revertendi in terram Juda, dixit ad eas: Ite in domum matris vestræ, faciat Dominus vobiscum misericordiam, sicut fecistis cum mortuis et mecum. Det vobis invenire requiem in domibus virorum, quos sortituræ estis. [C. II]. Et osculata est eas. Quæ elevata voce flere cœperunt, et dicere: Tecum pergemus ad populum tuum. Quibus illa respondit: Revertimini, filiæ mi [Vulg. meæ], cur venitis mecum? num ultra habeo filios in utero meo, ut viros ex me sperare possitis? Revertimini, filiæ mi, et abite: jam enim senectute confecta sum, nec apta vinculo conjugali: etiam si possem hac nocte concipere, et parere filios, si eos expectare velitis, donec cræscant, et annos impleant pubertatis, ante eritis vetulæ quam nubatis. Nolite, quæso, filiæ mi: quia vestra angustia me magis premit, et egressa est manus Domini contra me. Elevata igitur voce, rursus flere cœperunt: Orpha osculata est socrum, ac reversa: Ruth adhæsit socru suæ. Cui dixit Noemi: En reversa est cognata tua ad populum suum, et ad deos suos: vade cum ea. Quæ respondit: Ne adverseris mihi ut relinquam te et abeam: quocumque perrexeris, pergam: ubi morata fueris, et ego pariter morabor. Populus tuus populus meus, et Deus tuus Deus meus. Quæ te morientem terra susceperit, in ea moriar: ibique locum accipiam sepulturæ. Hæc mihi faciat Dominus, et hæc addat, si non sola mors me et te separaverit. Videns ergo Noemi quod obstinato Ruth animo decrevisset secum pergere, adversari noluit, nec ad suos ultra reditum persuadere: profectæque sunt simul, et venerunt in Beth-Leem. Quibus urbem ingressis, velox apud cunctos fama percubuit: dicebantque mulieres: Hæc est illa Noemi. Quibus ait: Ne vocetis me Noemi [id est pulchram], sed vocate me Mara (hoc est amaram), quia amaritudine me valde replevit Omnipotens. Egressa sum plena, et vacuum reduxit me Dominus. Cur ergo vocatis me Noemi, quam Dominus humiliavit, et afflixit Omnipotens? Venit igitur Noemi cum Ruth Moabitude nuru sua, de terra peregrinationis suæ: ac reversa

est in Beth-Leem, quando primum hordea metebantur.

[Cap. II]. Erat autem viri Elimelech consanguineus homo potens, et magnarum opum, nomine Booz. Dixit Ruth [Vulg. tac. Ruth] Moabitis ad sororum suam: Si jubes, vadam in agrum et colligam spicas quæ metentium fugerint manus, ubicunque clementis in me patrisfamilias reperero gratiam. Cui illa respondit: Vade, filia mi. Abiit itaque et eo ligebat spicas post terga metentium. Accidit autem ut ager ille haberet dominum Booz [Vulg. add. nomine], qui erat de cognatione Elimelech. Et ecce ipse veniebat de Beth-Leem, dixitque messoribus: Dominus vobiscum. [C. III]. Qui responderunt ei: Benedicat tibi Dominus. Dixitque Booz juveni, qui messoribus præerat: Cujus est hæc puella? Cui respondit: Hæc est Moabitis, quæ venit cum Noemi, de regione Moabitude, et rogavit ut spicas colligeret remanentes, sequens messorum vestigia, et de mane usque nunc stat in agro, et ne ad momentum quidem domum reversa est. Et ait Booz ad Ruth: Audi, filia, ne vadas ad colligendum in alterum agrum, nec recedas ab hoc loco: sed jungere puellis meis, et ubi messuerint, sequere. Mandavi enim pueris meis, ut nemo tibi molestus sit: sed etiam si sitieris, vade ad sarcinulas, et bibe aquas, de quibus et pueri bibunt. Quæ cadens in faciem suam et adorans super terram, dixit ad eum: Unde mihi hoc, ut invenirem [Vulg. invenerim] gratiam ante oculos tuos, et nosse me dignareris peregrinam mulierem? Cui ille respondit: Nuntiatum sunt mihi omnia quæ feceris socru tuæ post mortem viri tui, et quod dereliqueris parentes tuos, et terram in qua nata es, et veneris ad populum quem antea nesciebas. Reddat tibi Dominus pro opere tuo, et plenam mercedem recipias a Domino Deo Israel, ad quem venisti, et sub cujus confugisti alas. Quæ ait: Inveni gratiam apud oculos tuos, domine mi, qui consolatus es me, et locutus es ad cor ancillæ tuæ, quæ non sum similis unius puellarum tuarum. Dixitque ad eam Booz: Quando hora vescendi fuerit, veni huc, et comede panem, et intinge buccellam tuam in aceto. Sedit itaque ad messorum latus, et con-gessit polentam sibi, comeditque et saturata est, et tulit reliquias. Atque inde surrexit ut spicas ex more colligeret. Præcepit autem Booz pueris suis, dicens: Etiam si vobiscum metere voluerit, ne prohibeatis eam, et de vestris quoque manipulis projicite de industria, et remanere permittite, ut absque rubore colligat, et colligentem nemo corripiat.

braica nomina isthæc habent litteram γ Ain, quam S. Hieronymus ideo vocalem appellat, quod per nudam ipse vocalem hoc elementum exprimeret, נעמי Noemi, ערפת Orpha. Et in libro *Nominum Hebraicorum de Gomorrha*, ait: Sciendum quod G littera in Hebraico non habetur; sed scribitur per vocalem אIN. Præterea ex Hieronymo superius probatum existat in adnotationibus nostris

col. 88, sermonem Hebræum, P. litteram non agnoscere, male igitur scholiastes, aut exscriptor Canonis, legit *Harpa*, pro *Orpha* sive *Arpha*. MART.

— Fatetur demum et Martianus, ab Hieronymi ingenio ac sententia scholiastem hic longius ablu-dere, qui *Nahmi* pro *Noemi* et mox *Harpa* legi velit pro *Orpha*.

Collegit erge in agro usque ad vesperam, et quæ A collegerat virga cædens et excutiens, invenit hordei quasi ephi [h. epha] mensuram, id est tres modios. Quos portans reversa est in civitatem, et ostendit socrui suæ : insuper protulit et dedit e de reliquiis cibi sui, quo saturata fuerat. [C. IV]. Dixitque ei socrus sua : Ubi hodie collegisti, et ubi fecisti opus ? Sit benedictus qui misertus est tui. Indicavitque ei apud quem fuisset operata, et nomen dixit viri, quod Booz vocaretur. Cui respondit Noemi : Benedictus sit a Domino : quoniam eandem gratiam quam præbuerat vivis, servavit et mortuis. Rursumque : Propinquus, ait, noster est homo. Et Ruth : Hoc quoque, inquit, præcepit mihi, ut tandiu messoribus ejus jungerer, donec omnes segetes meterentur. [C. V]. Cui dixit socrus : Melius est, filia mi, ut cum puellis ejus ex- B eas ad metendum [Vulg. molendum], ne in alieno agro quispiam resistat tibi. Juncta est itaque puellis Booz, et tandiu cum eis messuit, donec hordea et triticum in horreis conderentur.

[C. VI, Cap. III]. Postquam autem reversa est ad socrum suam, audivit ab ea : Filia mi, quæram tibi requiem, et providebo ut bene sit tibi. Booz iste, cujus puellis in agro juncta es, propinquus est noster, et hac nocte aream hordei ventilat. Lava, reigituret ungere, et induere cultioribus vestimentis ac descende in aream. Non te videat homo, donec esum potumque finierit. Quando autem ierit ad dormiendum, nota locum in quo dormiat ; veniesque et discooperies pallium, quo operitur a parte pedum, et projicies te, et ibi jacebis : ipse autem dicet tibi quid agere debeas. Quæ respondit : Quidquid præceperis, faciam. Descenditque in aream, et fecit omnia quæ sibi imperaverat socrus. [C. VII]. Cumque comedisset Booz, et bibisset, et factus esset hilarior, issetque ad dormiendum juxta acervum manipulorum, venit abscondite, et discooperto a pedibus ejus pallio, se projecit. Et ecce, nocte jam media, expavit homo, et conturbatus est : viditque mulierem jacentem ad pedes suos, et ait illi : Quæ es ? Illaque respondit : Ego sum Ruth ancilla tua : expande pallium tuum super famulam tuam, quia propinquus es. Et ille, Benedicta, inquit, es a Domino filia, et priorem misericordiam posteriore superasti : quia non es secuta juvenes, pauperes sive divites. Noli ergo metuere, sed quidquid mihi D dixeris, faciam tibi. Scit enim omnis populus, qui habitat intra portas urbis meæ, mulierem te esse virtutis. Nec abnuo me propinquum, sed est alius me propinquior. Quiesce hac nocte, et facto mane, si te voluerit propinquitatis jure retinere, bene res acta est : sin autem ille noluerit, ego te absque ulla dubitatione suscipiam, vivit Dominus. Dormi usque mane. Dormivit itaque ad pedes ejus, usque ad noctis abscessum. Surrexitque antequam homines se cognoscerent mutuo, et dixit Booz : Cave ne quis noverit quod huc veneris. Et rursus, Expande, inquit, pallium tuum quo operiris, et tene

utraque manu. Qua extendente, et tenente, mensus est sex modios hordei, et posuit super eam. Quæ portans ingressa est civitatem, et venit ad socrum suam. Quæ dixit ei : Quid egisti, filia ? Narra- vitque ei omnia, quæ sibi fecisset homo. Et ait : Ecce sex modios hordei dedit mihi, et ait : Nolo vacuum te reverti ad socrum tuam. Dixitque Noemi : Expecta, filia, donec videamus quem res exitum habeat. Neque enim cessabit homo nisi compleverit quod locutus est.

[C. VIII, Cap. IV]. Ascendit ergo Booz ad portam, et sedit ibi. Cumque vidisset propinquum præterire, de quo prius sermo habitus est, dixit ad eum : Declina paulisper, et sede hic, vocans eum nomine suo. Qui divertit, et sedit. Tollens autem Booz decem viros de senioribus civitatis, dixit ad eos : Sedete hic. Quibus residentibus, locutus est ad propinquum : Partem agri fratris nostri Elimelech vendit Noemi, quæ reversa est de regione Moabitide : quod audire te volui, et tibi dicere coram cunctis sedentibus, et majoribus natu de populo meo. Si vis possidere jure propinquitatis, eme, et posside. Sin autem tibi displicet, hoc ipsum indica mihi, ut sciam quid facere debeam. Nullus enim est propinquus, excepto te, qui prior es, et me, qui secundus sum. At ille respondit : Ego agrum emam. Cui dixit Booz : Quando emeris agrum de manu mulieris, Ruth quoque Moabitidem, quæ uxor defuncti fuit, debes accipere : ut suscites nomen propinqui tui in hæreditate sua. [C. IX]. Qui respondit : Cedo jure propinquitatis : neque enim posteritatem familiæ meæ delere debeo. Tu meo utere privilegio, quo me libenter carere profiteor. Hic autem erat mos antiquitus in Israel inter propinquos, ut si quando alter alteri suo jure cedebat, ut esset firma concessio, solvebat homo calceamentum suum, et dabat proximo suo. Hoc erat testimonium cessionis in Israel. Dixit ergo propinquo [Vulg. addit suo] Booz : Tolle calceamentum tuum. Quod statim solvit de pede suo. At ille majoribus natu, et universo populo, Testes, inquit, vos estis hodie, quod possederim omnia quæ fuerunt Elimelech, et Chilion, et Maalon, tradente Noemi, et Ruth Moabitidem uxorem Maalon in conjugium sumpserim, ut suscitem nomen defuncti in hæreditate sua, ne vocabulum ejus de familia sua, ac fratribus, et populo deleatur. Vos, inquam, hujus rei testes estis. Respondit omnis populus, qui erat in porta, et majores natu : Nos testes sumus : faciat Dominus hanc mulierem, quæ ingreditur domum tuam, sicut Rachel et Liam, quæ ædificaverunt domum Israel : ut sit exemplum virtutis in Ephrata, et habeat celebre nomen in Beth-Leem : fiatque domus tua, sicut domus Phares, quem Thamar peperit Judæ, de semine quod dedit Dominus tibi ex hac puella. Tulit itaque Booz Ruth, et accepit uxorem : ingressusque est ad eam, et dedit illi Dominus ut conciperet, et pareret filium. Dixeruntque mulieres ad Noemi : Benedictus

Dominus, qui non est passus ut deficeret successor familiae tuae, et vocaretur nomen ejus in Israel. Et habes qui consoletur animam tuam, et enutriet senectutem. De nuru enim tua natus est, quæ te diligit, et multo tibi melior est quam si septem haberes filios. Susceptumque Noemi puerum posuit in sinu suo, et nutricis ac gerulae officio fungebatur. Vicinae autem mulieres congratulantes ei, et

A dicentes: Natus est filius Noemi, vocaverunt nomen ejus Obed: hic est pater Isai, patris David. Hæc sunt generationes Phares: Phares genuit Esron, Esron genuit Ram, Ram genuit Aminadab, Aminadab genuit Naasson Naasson genuit Salmon, Salmon genuit Booz, Booz genuit Obed, Obed genuit Isai, Isai genuit David.

Explicit liber Ruth.

PRÆFATIO HIERONYMI IN LIBROS SAMUEL ET MALACHIM¹.

Viginti et duas litteras esse apud Hebræos, Syrorum quoque et Chaldæorum lingua testatur, quæ Hebrææ magna ex parte confinis est: nam et ipsi viginti duo elementa habent eodem sono, sed diversis characteribus. Samaritani etiam Pentateuchum Mosi totidem litteris scriptitant, figuris tantum et apicibus discrepantes. Certumque est Esdræ² scri-

¹ Hæc est inscriptio prologi in Canone Hebraicæ veritatis et in aliquot aliis manuscriptis antiquioribus. Id vero sumptum videtur ab Hieronymo, qui ad finem ejusdem Præfatiunculæ. *Prologum Scripturarum* ipsam appellat. Cæteri libri tam editi, quam mss., ita inscribunt. *Præfatio Hieronymi in librum Regum, vel in libro Regum*. Verum hic prologus Scripturarum, cum omnibus libris quos ex Hebræo in Latinum vertit Hieronymus, possit convenire, merito incipitur, de omnibus libris Veteris Testamenti. MART.

— Hunc prologum, et quod rei caput est, universum librorum Samuelis et Regum textum post laudatos hactenus Urbinatem, et Palatinum, ad omnium antiquissimum Veronensis bibliothecæ ms. exigimus, litteris uncialibus exaratum, quem velim septimum facile sæculum antevertere: et omnium quot hactenus innotuerunt, in genuina Hieronymianæ versionis lectione proferenda, fidem ca diligentiam longo nimis intervallo superare. Cæterum quod priorem ejus pagellam ætas inviderit nobis, inscriptionem quam hic præterimus ejus munire auctoritate non licuit: accepimus tamen ex eodem codice, ubi *Recapitulationum* quas vocat, et mox subnectemus, titulum tribus locis præfigit. Antea obtinebat, quemadmodum in Urbinatē et Palatino codd. *Præfatio Hieronymi in libros Regum*: quam omnium ferme librorum inscriptionem ex uno ms. Martianæus in hanc mutaverat, *Præfatio Hieronymi presbyteri de omnibus libris Veteris Testamenti*. Causam addit, quod omnibus libris, quos ex Hebræo in Latinum vertit Hieronymus, possit convenire. Atque id quidem ait infra §. ipse Pater: *His prologus Scripturarum quasi galcatum principium omnibus libris, quos de Hebræo vertimus in Latinum, convenire potest*; at non adeo peculiaris in libros Regum Præfatio hæc ipsa non fuerit atque aliam quam in hosmet libros de nomine, inscriptionem ab ipso auctore sortita sit. Quæ ad eum quo a nobis restituta est modum, quam bene, post vetustissimi exemplaris indicium, cum reliquarum ingenio, et Hieronymi consuetudine quadret, manifestum est.

² Et nobis hoc certum est quam quod maxime: in eorum tamen gratiam, qui tantæ antiquitatis memoriam convellere student, ac minoris faciunt

B bam, legisque doctorem, post captam Hierosolymam³ et instaurationem templi sub Zorobabel, alias litteras reperisse, quibus nunc utimur: cum ad illud usque tempus iidem Samaritanorum et Hebræorum characteres fuerint. In libro quoque Numerorum (*cap. III, 39*) hæc eadem supputatio, sub Levitarum ac sacerdotum censu, mystice ostenditur. Et³ nomen

Christianorum veterum, Origenis, Eusebii atque aliorum hac de re testimonio, vernacula ejus præferamus linguæ exempla, ipsique Judæi veteres fidejussores accedant. Thalmud Rabyonicum tractatu Sanhedrin. sect. 2. fol. 21, Latine ita sonat: « Initio data est lex Israeli cum scriptura Hebraica et lingua sancta. Deinde data est ipsis, in diebus Esdræ, cum scriptura Assyriaca et lingua Aramæa (sive Chaldaica). Elegerunt autem pro Israelitis scripturam Assyriacam et linguam sanctam: et reliquerunt idiotis scripturam Hebraicam et linguam Aramæam. » Quod cave ita intelligas, quasi legem hic dicat *Mar-Zutra*, conversam fuisse ab Esdra in Chaldaicam linguam: sed quod vulgus Judæorum cum in Babylonica captivitate, Hebræam fere didicisset, calleret vero magis Chaldæorum, quibus assueverat, dialectum, exemplaria legis hac lingua et litteris sibi descripsisse; quæ Esdras abrogavit quoad linguam, permisit vero quoad characteres, sive etiam auctoritate sua probavit, Hebræum textum litteris scribi Chaldaicis: e contrario reliquit *Idiotis* להדיבור Cuthæis scilicet, sive Samaritanis, versiones Chaldaicas et Aramæas, sive Hebraicis illas, sive et Chaldaicis litteris scriptas. Hujus generis visa est doctis viris Pentateuchi Samaritana versio, quæ sane parum a Chaldaica dialecto abludit. Iterum vero in eodem tractatu Sanhedrin cap. 1, hoc tradit Rabbi Josue, ubi Esdræ cum Mose comparans, « Quanquam, ait, data non fuerit lex per manum Esdræ, immutata est per manum ejus scriptura. » Rubditque, למה נקראת אשורית. *Quare* (Scriptura per Esdræ mutata vocata est Assyriaca? שעלה עמהם מאמור, *Quia ascendit cum eis ex Assyria*. Paria his alibi apud Hebræos doctores, tametsi aliquando somniis ejus gentis interpolata, reperias.

³ Luxatum manifeste reprehendet hunc locum quicumque seriem orationis attenderit: nam quid attinet ad characteres Samaritanorum, quod in libro Numerorum sub Levitarum ac sacerdotum censu, supputatio litterarum viginti duarum mystice ostenditur: quid etiam ad talem numerum, quod in quibusdam Græcis voluminibus nomen Dei tetragrammaton antiquis Hebræorum, id est Samaritanis, expressum litteris inveniretur? Ergo ut omnia ad